

K PROBLEMATICE VĚDY NA VOJENSKÝCH VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Věda je pro vysoké školy historicky vzniklým atributem a základním předpokladem vzdělanosti. Občas je používán i axiom: Vědecká úroveň společnosti je investicí. Vzhledem k tomu, že se budeme zabývat vojenskými vysokými školami, je třeba uvést ještě jeden axiom: Stát je silný především svým duchovním potenciálem a schopností tohoto potenciálu využít. Technické prostředky obrany hrají v současné Evropě až druhořadou roli.

Obecně lze říci, že věda prolíná život zralé společnosti a podle návrhu koncepce vědní politiky České republiky se uplatňuje ve čtyřech úrovních. Na **prvé úrovni** jde o rozvoj samotného poznání, vědu ve vlastním slova smyslu, tvorbu nových myšlenek, jedinečnost poznání. Na **druhé úrovni** jde o ovládnutí poznání, hovoříme o technice v širším slova smyslu. Na **třetí úrovni** jde o použití techniky, ovládnutí poznání a jeho výsledky. Tuto úroveň označujeme jako technologii v širším slova smyslu. Na **čtvrté úrovni** jde o alokaci, popřípadě implementaci technologií a tím techniky a poznání. Přiřazení úrovní reprezentuje časovou posloupnost vědy, techniky, technologie a výzkumu a vývoje. Jejich komplex transformuje vědu z pozice investice možné na investici reálnou (Vlček, J.: Návrh koncepce vědní politiky ČR, 24. 1. 1993).

Dalším charakteristickým rysem procesu získávání nových poznatků a jejich uplatnění je kontinuálnost v časových i prostorových dimenzích a značná míra nepředvídatelnosti. Neméně důležitým rysem je svobodné využívání vědeckých informací a svobodné rozhodování.

Postavení vědy ve společnosti a vytýčení zásadních směrů je určováno vědní politikou státu. Priority vědní politiky vycházejí z rozpoznání a analýzy kritických situací ve společnosti. Postup přechodu z extenzivního na intenzivní způsob vytváření vědecké úrovně bude provázen přechodem dlouhodobých projektů na krátkodobé a pravděpodobně se zaměří na následující priority:

- * zdravotnictví (výživa, imunologie)
- * energetika (obnovitelné a nové zdroje energie)
- * kriminologie (zdroje, legislativa, technické prostředky)
- * technika a společnost (Technology and Technology Assessment, vojenství, atd.)

- * životní prostředí
- * informatizace (struktura, funkce).

Z uvedeného vyplývá, že tvorba nových poznatků musí být vlastní všude tam, kde pro to existují intelektuální a nezbytné základní materiální a finanční podmínky. Vzhledem k již citovanému axiómu je potřeba vědy ve společnosti chudší na ostatní zdroje větší, a je nutno využít veškerého dostupného potenciálu. Nemůže se vyhnout žádnému resortu, tedy ani armádě. Přirozeným místem tvorby nových poznatků v tomto resortu jsou její vysoké školy.

Vědecká činnost na vysokých školách rozvíjí základní poznatkový fond, který čerpá z výsledků vlastních a výsledků světové vědy. Měla by se stát určujícím faktorem dynamiky studia. Vědecká a pedagogická činnost vysokoškolského pracovníka tvoří jednotu.

Pedagogické využití vědeckých poznatků je prvním ověřením jejich úrovně, adaptability a sdělitelnosti. Naplňuje i postulát svobody využívání vědeckých informací a pluralitu vědeckého poznání. Zajišťuje, aby se mezigenerační přenos poznání a vědění uskutečňoval na vysoké odborné úrovni. Zajišťování potřebné vědecké úrovně školy a její pedagogické činnosti se realizuje spoluprací vysoké školy s vědeckými pracovišti. Tyto myšlenky jsou obsaženy i v Koncepci rozvoje vysokých škol v ČR navržené pro období 1992 až 1997.

Abyste bylo možné realizovat uvedené zákonitosti pro všechny potřeby armády, je nutné, aby řídicí složky pochopily zásadní změnu v přístupu k získávání nových poznatků, k řízení, usměrňování a financování tohoto procesu. Věčná diskuse o tom, zda má být věda v armádě zaměřena pouze pro potřeby armády, či zda je možné financovat i obecné získávání nových poznatků, svědčí o přetrvávajícím nepochopení. Již z prostého faktu, že každý vědecký poznatek lze využít, nebo zneužít, vyplývá, že jediným atributem poznatku musí být jeho novost, jedinečnost. Za této situace je pak užitečnost pro armádu dána pouze schopností řídicích pracovníků resortu tento poznatek použít.

Z toho vyplývají i některé praktické současné problémy, které je nutné bezprostředně řešit. Prvním problémem je systém řízení a usměrňování vědecké práce v armádě. Grantové formy organizace a podpory vědecké činnosti se stanou hlavní formou a zcela nahradí dosavadní formy rozpisů a účastí na úkolech plánů výzkumu. K tomu je třeba uzpůsobit řídicí strukturu správ ministerstva obrany. Prvním krokem, a domníváme se, že šťastným, by mohlo být vytvoření správy (nebo odboru) výchovy, vzdělávání a vědy. Na základě této správy by měla vyrůst rezortní grantová agentura. Existence takovýchto agentur je doporučována i studijní skupinou Rady vysokých škol, která se zabývala systémem financování vědy na amerických univerzitách. Navíc, vznik resortních grantových agentur bude přínosem pro diversifikované a diferencované financování vědy na vysokých školách.

Druhým naléhavým problémem je zavedení systému do financování vědy na vysokých školách. Věda na těchto školách by měla být financována z prostředků institucionálních, poskytnutých resortem vysoké školy přímo a z prostředků vytvořených hospodářskou činností škol prováděnou podle Zákona č. 172/90 Sb.,

případně z darů, nadací a podobných podpor. Dosud není takovýto systém zaveden. Chybí objektivní, zprostředkované usměrňování finančních prostředků dosud neexistující grantovou agenturou, případně jiným resortním orgánem. Tím se vytváří prostor pro působení administrativních, neadekvátních zásahů do řízení vědecké práce. Nejsou vyčleněny ani institucionální prostředky vojenských vysokých škol. Tyto prostředky jsou umně skrývány pod nejoznamitější položky, ze kterých se podle dosud platných pravidel ani čerpat nesmějí. Pro jednotlivé uživatele institucionálních prostředků by mělo platit, že tyto prostředky užijí v rámci vlastních interních grantových systémů. Je to nezbytně nutné k rozšířování dosud "zatemnělého" využívání těchto prostředků a nemožnosti ovlivňovat efektivnost jejich užití, ani vyčíslení finanční náročnosti jednotlivých nově získaných poznatků. Chybí totiž dosud i zpětná analýza, která by měla ovlivňovat vlastní řídicí systémy.

Pro interní rozhodování na úrovni vojenských vysokých škol k podpoře jednotlivých projektů musí nezbytně přispět i proces seberegulace, který by měl zachycovat v co možná nejširší míře možné aktivity mapující kvalitu řešitelských týmů. Parametry užívané v evaluačních systémech musí mít selektivní účinek. Nesmí se stát formálními kritérii pro dosažení co největšího počtu bodů k udělení akademických a vědeckých výsad. Evaluační systém musí obsahovat posouzení jednotlivých vědeckých pracovníků i posouzení vědeckých týmů či pracovišť. V případě vysokých vojenských škol musí obsahovat i hodnocení studentů.

Problém institucionálních prostředků na vědu úzce souvisí s financováním vojenských vysokých škol. Pro vysoké školy by měl rezort vytvořit systém financování prostřednictvím rozpočtové kapitoly, kde o konkrétním užití finančních prostředků rozhoduje podle Zák. č. 172/90 Sb. a jeho navrhované novely Akademický senát.

Pro armádu a ostatně pro každý rezort platí, že kromě financování tvorby nových poznatků vlastními institucemi může přistoupit k získávání nových myšlenek nákupem. Bud' jde o nákup nových myšlenek (forma grantů), nebo myšlenek již realizovaných (technologie nebo technika). Nákup se uskutečňuje vždy formou poptávky a nabídky. Aby tato skutečnost mohla být realizována, je nutné vždy provést analýzu jak poptávky, tak nabídky, s tím, že i analýzu je možné objednat. Ve většině oborů v rámci ozbrojených složek by to byla absurdita. Analýzu není možné provést pomocí jednorázové akce, musí vyrůst ze sumy získaných vlastních poznatků. Proto je pro tento účel nezbytné mít k dispozici centra, ať již výzkumné laboratoře, či vysoké školy, které by byly schopny takovouto analýzu provádět. Na druhé straně se tato centra zúčastňují procesu tvorby nových myšlenek a podstupují proces nabídky a poptávky řízený z vlastního resortu či resortů jiných. Tím se objektivizuje úroveň práce těchto center a dochází k logickému důsledku - svobodnému bádání a svobodné výměně informací (princip většího prostoru).

K získání nových myšlenek armádou z vědeckých institucí ČR je třeba několik předpokladů:

- Nalezení instituce schopné tvorby žádaného výsledku. (Realizovatelné prostřednictvím vypsání grantů.)
- Svolnost řešitelů s prodejem vyprodukovaných myšlenek, kterých se tímto procesem musí bezpodmínečně vzdát. Musí se vzdát alespoň částečně

svobody bádání, což je problém všech grantů, pokud to není projekt vstřícné nabídky. (Svolnost řešitelů s prodejem se dá ovlivnit cenou, je subjektivního charakteru.)

- Přijatelnost ceny pro řešitele. (Subjektivní.)
- Přesné vymezení vědeckého problému, nebo perfektní orientace ve vstřícné nabídce vědeckých projektů za strany rezortu.
- Kvalifikované ohodnocení finanční náročnosti zadávaného projektu (cenu získaného výsledku - viz úvaha o analytickém procesu).
- Složky armády budou schopny vstupovat do tvorby poznatků v průběhu uzlových bodů řešení (v rámci kontrolovaných etap, což souvisí s kvalitou a ekonomikou řešení).
- Schopnost posoudit výsledek řešení.

Z uvedeného vyplývá, že armáda může a dokonce musí využít vědecké instituce ČR k získávání nových poznatků využitelných pro obranu republiky v nejširším slova smyslu. Prostředkem k tomu musí být vlastní grantový systém, který umožní logický a nenásilný přístup vlastních institucí a civilních vědeckých ústavů k účelovým prostředkům armády formou soutěže. Jedině takovýto systém je schopen selekce finanční podpory kvalitním vědeckým projektům a umožní využití intelektuálního potenciálu bez rezortních a administrativních bariér. Postupně musí dojít k růstu kvality vědeckých pracovišť na straně jedné a zániku neproduktivních pracovišť z důvodu nedostatku finančních prostředků na straně druhé, aniž bychom nyní násilně předjímalí jejich současnou vědeckou potenci. I v případě nákupu nových myšlenek vyvstává pro armádu potřeba vlastních center vědy.

Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně v Hradci Králové je připravena ve všech ohledech na zde uváděný systém. V posledních dvou letech prodělala organizační změny, které usnadní zavedení těchto principů. Po stránce vnitřní legislativy jsou vytvořeny a přijaty zásady pro provádění vědecké práce na principu vnitřních grantů. Škola bezvýhradně podporuje vznik a zavedení rezortního grantového systému. Je připraven systém diferencovaného a diversifikovaného financování s podporou hospodářské činnosti školy, pro kterou byly zpracovány vnitřní směrnice. Pro proces autoevaluace byly přijaty systémy hodnocení vědeckých a pedagogických pracovníků, studentů a jednotlivých pracovišť. Jsou vytvářeny podmínky pro přímou spolupráci vědeckých týmů VLA JEP se zahraničím na základě dvoustranných dohod na úrovni škol. Závěrem tedy konstatujeme oprávněnost existence vědecké práce na vojenských vysokých školách, fungující na bázi diversifikovaného a diferencovaného financování. Organizační formou musí být grantový systém vystavující vědeckou práci vojenských vysokých škol a dalších vědeckých institucí armády volné soutěži o účelové prostředky s civilními školami a vědeckými ústavy. principem pro rozhodování o udělení finanční podpory musí být pouze kvalita a novost vytvářené produkce.